Kněžmost

ÚVOD

Obec Kněžmost, ležící na jihozápadním okraji Českého ráje, je jedním z nejvyhledávanějších center rekreace a turistiky v této oblasti. Je východiskem mnoha pěších a cykloturistických tras. V okolí Kněžmosta je překrásná příroda i množství historických památek. Na území obce působí podniky, firmy a řada živnostníků, nabízející řadu pracovních příležitostí. Počtem obyvatel patří obec k významnějším, svědčí o tom vybavenost službami a dynamika rozvoje, především v posledních deseti letech.

Poloha, rozloha, obyvatelstvo

Obec Kněžmost leží 15 km severovýchodně od Mladé Boleslavi na spojnici měst Mnichovo Hradiště a Sobotka. Tuto spojnici tvoří komunikace II. třídy II/268. Ve vzdálenosti 5 km od obce vede rychlostní silnice Praha – Liberec.

Severní částí svého území spadá Kněžmost do CHKO Český ráj. Tato oblast je lesnatá s množstvím pískovcových skalních útvarů. Zbývající část území tvoří převážně orná půda.

Největším vodním tokem je Kněžmostka, pramenící v Žehrovských lesích, která se poblíž Bakova vlévá do Jizery. V oblasti jsou početně zastoupeny rybníky, z nichž největší je Komárovský, dalšími známějšími jsou Drhlenský, Kněžmostský (nově veden jen jako tůň na Kněžmostce), Patřín, Nový a Brodek. K nově obnoveným patří Suhrovický rybník a Šíďák.

V současné době má Kněžmost 1125 obyvatel, s přilehlými obcemi je to 1932. Nejvyšším bodem je Ťuránek (333 m. n. m.), nejníže je položena hráz rybníka Nového (235 m. n. m.).

Kněžmost jako správní centrum

Kněžmost je správním centrem pro dalších 14 místních částí: Býčina, Čížovka, Drhleny, Chlumín, Koprník, Lítkovice, Malobratřice, Násedlnice, Solec, Soleček, Srbsko, Suhrovice, Úhelnice, Žantov. Rozloha tohoto správního území činí 40,45 km^2.

Od 70. let minulého století ke Kněžmostu patřily ještě obce Branžež, Nová Ves, Zakopaná a od roku 1988 Boseň, Mužský, Zápudov, Zásadka. V roce 1990 se osamostatnila Boseň, s místními částmi Mužský, Zápudov a Zásadka, v roce 1993 Branžež, s místními částmi Zakopaná a Nová Ves.

Původ slova Kněžmost

Název obce vznikl ze slov kněž (knězův nebo knížecí) a most, neboť zde byly knížecí mosty přes rozsáhlé bažiny. Název obce do nynější podoby prodělal dlouhou cestu.

Kněžmost r. 1912

HISTORIE OBCE

Nejstarší předchůdci člověka se pohybovali v okolí Kněžmosta podle nedávno nalezených kamenných úštěpků již před 150 tisíci lety. V 1. tisíciletí před naším letopočtem existuje na několika místech Kněžmosta osídlení lidmi popelnicových polí, nazývaných podle tehdejšího typického způsobu ukládání popele zemřelých. V prvních staletích našeho letopočtu se v dějinách Kněžmosta objevili krátce i Germáni.

Z doby vlády knížete Sáma v 7. až 8. století je datováno další osídlení z lokality „Na písku". Kopec, tyčící se nad městečkem, získal jméno Hrádek podle skutečného hrádku. Archeolog PhDr. Jiří Waldhauser, CSc., objevil na ostrohu vybíhajícím z návrší kněžmostského Hrádku úlomky keramiky, které náležejí přibližně do doby vlády Přemyslovců, králů Václava II. a Václava III. (1278–1306). Nalezl také vypálenou hlínu z ucpávek mezi trámy roubených staveb. Hrádek tedy nejspíše nebyl kamenný, ale byla to dřevěná roubená stavba. A možná právě tady sídlil kolem roku 1318 rytíř nebo snad vladyka Sečec z Kněžmostu, který byl podle literatury prvním známým obyvatelem Kněžmosta. Tvrz zaujímala plochu přes čtvrt hektaru.

V Kněžmostě však byly patrně další tvrze. Tvrz v dnešní Vilové ulici, objevená při pokládání inženýrských sítí, jako možné sídlo Ješka Tupce z Kněžmostu, doloženého v roce 1361, stávala severovýchodně od dnešního kostela před odbočkou do ulice Na Tvrzi a patřila mezi tvrze vodní. V této době nebyl Ješek Tupec jediným majitelem obce. Další její část vlastnili Valečovští z Valečova. Roku 1420 však katoličtí páni Tupci z Kněžmosta odcházejí do Jiřic u Nymburka a celou ves získávají Valečovští. Až mnohem později vznikla v městečku další tvrz Kapounova, v blízkosti tvrze ve Vilové ulici. Poprvé je připomínána roku 1617, kdy polovina vsi je samostatným statkem, který byl vytvořen při dělení valečovského panství. Polovinu městečka a vsi Branžeže tehdy dostal

nezletilý Albrecht Kapoun ze Svojkova a právě díky jeho nezletilosti nepropadl majetek pobělohorské konfiskaci a zůstal v držení majitele. Panské sídlo zde vybudoval právě Albrecht Kapoun, který byl roku 1649 „pánem na Kněžmostě“, Voticích a Těchobuzi a hejtmanem hradeckého kraje. Roku 1654 prodal stojící sídlo Ferdinandovi Arnoštovi z Valdštejna. Tvrz s panskou zahradou je připomínána ještě roku 1759, kdy ji Vincent, hrabě z Valdštejna, prodal Adamovi Šámalovi a Josefovi Prýlovi žijícím v Kněžmostě. Později i tato tvrz zanikla. Amatérský archeolog Ing. Theodor Honický dokumentuje Kapounovu tvrz v prostoru č. p. 60 a zahrady, táhnoucí se k toku Kněžmostky. Zbytkem tvrze by mohla být terénní hrana v této zahradě.

Kněžmost zaujímal již od raného středověku poměrně důležité místo na obchodní stezce spojující Hradec Králové, přes Mnichovo Hradiště, se Žitavou. Stezka vedla přes kněžmostské bažiny. Protože na severu čněl příkrý svah kopce Hrádek a k jihu byly rozsáhlé mokřiny až ke vsi Koprníku, vznikla tady haťová cesta, o kterou se musel někdo starat, a proto bylo vybíráno od „cestujících“ clo. Do roku 1316 patří výtěžek zdejší celnice králi. Roku 1316 král daruje celnici Benešovi z Michalovic, jako vedlejší příjem k platu nejvyššího číšníka Království českého a to je zároveň první zmínka o Kněžmostě. 17. května roku 1337 král potvrzuje na toto místo se stejnými právy Václava z Vartemberka. Potom se o clu již nemluví.

V žádných listinách se v souvislosti se clem o žádné haťové cestě nepíše, ale byla objevena Ing. Theodorem Honickým za kněžmostskou školou na staveništi nového pavilonu základní školy. Aby bylo totiž možné tyto bažiny přejít, vkládali do nich lidé otýpky borového klestí a na tento „podklad“ umísťovali dřevěnou kulatinu. Takto upravená cesta se nazývala haťová a přes bažinu tak mohli přejíždět jak soumaři, tak vozy obchodníků. Zbytek haťové cesty se zachovalými povaly (mostinami) byl odkryt v říjnu 2007 na Žantově, v rýze pro vodovodní potrubí. Cesta je asi 2 m pod úrovní vozovky současné silnice před mostem přes Kněžmostku. Starý dřevěný most však objeven nebyl, ale jak zmiňuje PhDr. Jiří Waldhauser, na sto procent v Kněžmostě stával.

V souvislosti s vybíráním cla se Kněžmost připomíná až v roce 1316. Ale právě jeho jméno svědčí o tom, že při tomto mostě, který musel existovat při přechodu místních bažin již koncem 12. století, se pozvolna vyvíjela osada. Je patrné, že potok Kněžmostka odděloval území patřící k farnosti Boseň (tato ves je doložena již od roku 1057) a k Solci (ves doložena k roku 1323), kde také existovaly středověké farní kostely. Kněžmost byl pravděpodobně druhotně vyčleněn z boseňského „katastru“.

V dobových materiálech je Kněžmost nazýván městečkem již roku 1408, skutečného povýšení pravděpodobně dosáhl až majitel Vaněk Valečovský poté, co byl uveden do úřadu nejvyššího královského podkomořího. Jako vysoký státní úředník měl největší šanci získat od krále městské i znakové privilegium. Ani jedno se bohužel nedochovalo. Městečko však nemá svůj vlastní kostel a je odkázáno na kostel v nedaleké Bosni, zatímco Žantov příslušel ke kostelu v Solci. Možná právě v této době, druhé polovině 15. století, také vznikl městský znak, odvozený od erbu Valečovských z Valečova.

Popis současného znaku:
štít svisle polcený, vpravo (dle heraldického pohledu) v modrém poli je půl zlatého slunce s paprsky z valečovského znaku, které však má jenom po pravé polovině k okrajům štítu dosahujících devět paprsků, střídavě přímých a vlnitých. Levé, stříbrné pole je prázdné.

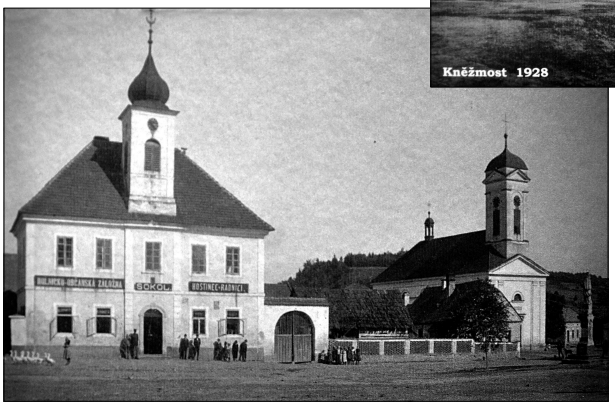

Nahoře:
Kněžmost v roce 1928

Vaněk z Valečova, věrný přívrženec Jiřího z Poděbrad, se do historie zdejšího kraje zapsal ještě jedním významným činem. V polovině 15. století nechal mezi Kněžmostem a Mnichovým Hradištěm, v místech staršího rodového sídla, vystavět mohutný palác hradu Valečov, jehož zřícenina se pne nad zdejší krajinou dodnes.

„Černým rokem" byl rok 1468, kdy se stala nejhorší pohroma v dějinách obce. Město bylo křižáky, kteří z Lužice táhli proti Jiřímu z Poděbrad, vypáleno. Vyhnat se je podařilo až po bitvě u Turnova válečnou lstí. Jindřich Kruhlata z Michalovic nechal protrhnout hráze tří rybníků, pod nimiž křižáci neuváženě postavili vojenský tábor. Kněžmost však lehl popelem. Archeologickými svědky, dokládajícími tuto katastrofu, jsou nálezy z odkrývání sklepení v č. p. 14 – sklep původní středověké stavby měl dřevěnou podlahu ležící na zásypu z bílého písku, ale hlavně zde bylo velké množství vypálené hlíny od požáru. A kam se Kněžmostští před křižáky ukryli? Nálezy zlomků keramiky z doby vypálení Kněžmosta, nalezené v jeskyních v okolí Branžeže, napovídají, že možná právě sem.

Z této rány se však městečko vzpamatovalo. Bylo započato s jeho obnovou a brzy nastalo nové období rozvoje. Valečovským Kněžmost náležel do roku 1481. V 16. století zde pak vládl rod Vančurů z Řehnic, jehož členové patřili k známým výtržníkům. V polovině 16. století čítá Kněžmost dle prvního urbáře 37 čísel.

Z první poloviny 16. století pochází i nejstarší známá pečeť zachovaná v Eichlerově sbírce městských pečetí, pečeť není datovaná. První datovanou pečeť známe z roku 1590. Menší, kruhovitá pečeť o průměru

35 mm nese vykrajovaný štít s kněžmostským znamením, nad kterým je letopočet 1592.

V roce 1602 se také objevuje první zmínka o školní výuce ve městě. Děti učil na radnici písař, který si takto přivydělával.

Roku 1617 došlo při dělení panství Valečov i k rozdělení městečka Kněžmost. Polovinu Kněžmosta s polovinou Branžeže dostal nejmladší člen rodu Albrecht Kapoun ze Svojkova. V roce 1623 byla Kapounům ze Svojkova za účast na stavovském povstání proti císaři Ferdinandu II. zkonfiskována jedna třetina majetku.
Mezi konfiskát patřilo i panství Valečov. Albrecht Kapoun ze Svojkova byl v roce 1623 nezletilý, a proto nebyl za účast na povstání trestán. Proto mu jeho malé panství Kněžmost – Branžež zůstalo až do roku 1654.

Zkonfiskovanou část valečovského panství koupil od císařské komory Albrecht Eusebius z Valdštejna (císařský generalissimus), čímž se polovina městečka dostala do rukou rodu Valdštejnů. V letech 1623–28 užívají střídavě hrad a panství Gerhard Taxis z Hulstu a Rudolf z Morzína. Roku 1646 získává hrad a panství s polovinou Kněžmosta Daniel Freisleben z Buschhofen. V roce 1652 kupuje Ferdinand Arnošt z Valdštejna panství Valečov s půlkou Kněžmosta od Jana Viléma z Buschhofen, Danielova syna.

Roku 1654 koupili mnichovohradištní Valdštejnové od Albrechta Kapouna ze Svojkova druhou půli městečka s půlí Branžeže, a tím došlo k opětovnému sjednocení Kněžmosta a panství. V majetku větve Valdštejnů zůstalo městečko do roku 1945.

Linii, která půlila Kněžmost, tvořila vodoteč od Bosně, která směřovala současnou Růžovou ulicí do kalu v místě dnešního kostela a odtud pokračovala dnešní Soboteckou ulicí do Kněžmostky. Severovýchodní část městečka s tvrzí, (dnes č. p. 60, Branžežská ulice) patřila Albrechtu Kapounovi ze Svojkova, jihozápadní část s panským dvorem na Kopečku patřila Valdštejnům.

Kněžmost byl malým městečkem, které před třicetiletou válkou čítalo pouze 32 domů, z toho pět velkých usedlostí za války zpustlo. Již v 2. polovině 17. století a po celé 18. století však Kněžmost mírně rostl. Nové domy byly stavěny severovýchodně směrem k rybníku.

Důležitou proměnou prošel Kněžmost v 1. polovině 19. století. V této době proběhly výstavby budov, dodnes tvořící jeho dominantu. Roku 1827 byla na náměstí postavena empírová radnice s věží. Také některé domy byly nahrazeny novostavbami, ale hlavně se Kněžmost dočkal vlastního kostela, který byl postaven v letech 1838–1841. Byl umístěn do západní části čtvercového tržiště a zasvěcen sv. Františkovi Serafinskému. Z roku 1864 pochází socha sv. Jana Nepomuckého, která byla z návsi později přemístěna ke hřbitovu. V 2. polovině 19. století městečko dál roste, počet domů se zdvojnásobil, ale Kněžmost si dál zachovává polovesnický ráz. Z této doby se poměrně dobře dochoval měšťanský dům č. p. 7 „U Cerhů“. Usedlost č. p. 8 „Maixnerovna“, však v 70. letech ustoupila výstavbě administrativní budovy zemědělského družstva. Dochovaly se také dvě usedlosti č. p. 21 a 59, které jsou památkově chráněny.

Ve 20. letech 20. století nastalo nové období rozvoje. Vyrostla zde koželužna a sklárna. Byla otevřena rolnická záložna. Ve třicátých le-

tech patřila ke Kněžmostu také Býčina, Suhrovice, Drhleny. Tento rozvoj přerušila až světová hospodářská krize z let 1929–1933, během níž značně vzrostla nezaměstnanost, a následoval pokles životní úrovně.

VÝZNAMNÉ OBJEKTY A PROSTORY

Náměstí

Původně tvořilo s tržištěm jedno velké prostranství o výměře téměř 2 ha. Mezi rokem 1500 až 1555 bylo na původním náměstí postaveno 6 usedlostí.

Radnice

Roku 1827 byla na místě původní budovy postavena empírová radnice, která přetrvává dodnes. Nejstarší její částí je prostor současné úřadovny České pošty, kde lze i dnes vidět původní barokní klenby s lunetami. V budově je zachovaný také původní sklep.

Radnice

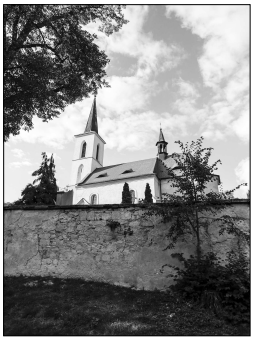

Kostel sv. Františka Serafinského

Farní kostel sv. Františka Serafinského

Založen byl 24. července 1838, dostaven v roce 1840. Věž byla dokončena 19. května 1841. K jeho vysvěcení pak došlo 3. září 1843. Stavba je empírová.

Hostinec U Cerhů

Tento je nejstarší budovou. Má původní mansardovou střechu, dříve byl nazýván hostincem „Na Sále“ a měl kdysi i podloubí. Po jeho zazdění byl do vzniklého prostoru umístěn výčep.

Hostinec U Cerhů

Škola

V roce 1788 byla postavena školní budova pro 1 třídu v místech, kde stojí škola dnes. Dne 1. května 1891 byl položen základní kámen pro stavbu novou. Dne 25. srpna 1892 byl objekt zkolaudován, 4. září 1892 pak církevně vysvěcen a 15. září 1892 svému účelu odevzdán. Konečné náklady na stavbu činily 22 567 zlatých a 60 krejcarů. V roce 1954 byla provedena generální oprava budovy. V letech 1983–1985 se realizuje výstavba nového pavilonu školy pro 2. stupeň.

Základní škola

SOUČASNOST OBCE

V posledních letech prochází Kněžmost výrazným rozvojem. Díky občanské vybavenosti, nabídce pracovních míst i výhodné poloze dochází k přílivu obyvatel a výstavbě rodinných domů. Po revoluci vznikla řada větších i menších firem, které přispívají k dobrému jménu regionu.

Vybavenost

- Základní a mateřská škola
- Obecní knihovna
- Zdravotnické středisko
- Česká pošta
- Dům s pečovatelskou službou
- Sokolovna se sportovní halou
- Tenisové kurty
- Fotbalové hřiště
- Koupaliště
- Čerpací stanice

Společenská, kulturní a spolková činnost

V Kněžmostě a okolí působí pestrá škála zájmových uskupení, která vytváří podmínky pro široké vyžití obyvatel, např. Spolek rodáků a přátel Kněžmostu a okolí, Jezdecký oddíl Kněžmost, Solínek, o. s., Myslivecké sdružení Kněžmost, TJ Sokol Kněžmost, Sbor dobrovolných hasičů, Junák – svaz skautů a skautek ČR, divadélko Človíček a MHK Butchers Kněžmost.

Významné osobnosti

- *Josef Koutník (1785–1860)* – představený obce, v roce 1843 obdržel medaili od císaře Františka I.
- *ThDr. Jan Nepomuk Procházka (1846–1889)* – významný katecheta, učitel náboženství na gymnáziu v Mladé Boleslavi
- *Bělobor Bernard (1891–1915)* – příslušník roty „Na Zdar“, padl v I. světové válce v bitvě u Arrasu, představitel Sokola
- *Karel Nejedlý (1849–1918)* – kovář, podkovář, I. náměstek starosty Zemské jednoty společenstev, starosta společenstva smíšených živností v Kněžmostě.
- *Josef Marek (1911–1944)* – rodák z Malobratřic, padl 28. 10. 1944 u francouzského přístavu Dunkerque
- *JUDr. Jindřich Chotěbor (1915–2012)* – patriot se zásluhami o záchranu kostela v Solci
- *Msgre. Josef Helikar (1923–2000)* – církevní hodnostář, kněz, narozen v Solci
- *Ing. Vítězslav Pospíšil (1940–2008)* – první porevoluční starosta, který se rozhodujícím způsobem zasloužil o novodobý rozvoj obce
- *Profesor Josef Brož (1921)* – básník zdejšího kraje

Bělobor Bernard

Karel Nejedlý

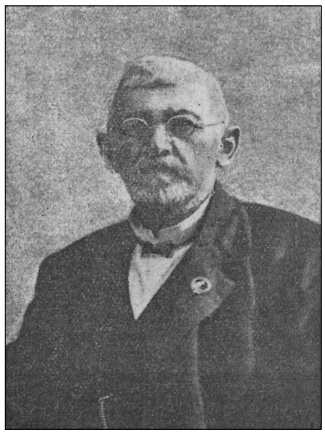

HISTORIE SPÁDOVÝCH OBCÍ

Býčina

Ves je doložena poprvé k roku 1358. Do roku 1420, kdy byl vypálen cisterciácký klášter, patřila k jeho zboží. Po roce 1483, kdy vymírá rodina Příbkova z Bejčiny, dal král jejich zboží Janu z Házmburka a na Kosti. Roku 1536 za Vančurů ze Řehnic byla ves připojena k jejich panství Studénka. Během třicetileté války získává toto panství rod Valdštejnů z mnichovohradišťské větve a připojuje ho k panství Zvířetice.

Čížovka

Původně zvaná Čížov. Byla založena současně se zaniklou vsí Suchý Důl před rokem 1615 v místě vykáceného lesa. Patřila pod panství Horní Malobratřice.

Drhleny

Původně zvané Drliny. Patří katastrálně k obci Suhrovice. Její součástí jsou minimálně od konce 18. století, kdy bylo zavedeno povinné číslování domů. První zmínka o obci je k roku 1572, ale uváděn je pouze rybník, který patřil Vančurům z Řehnic. Další zmínka je z roku 1604, kdy je odtud uváděn i mlýn, v tomto roce přechází Drhleny od panství Horní Malobratřice k panství Valečov.

Chlumín

Poprvé je ves připomínána v roce 1405, kdy byla v majetku Dobeše Hrzána z Újezda, jinak z Chlumína nebo Harasova. Potomci Dobeše vlastnili Chlumín několik generací. Patrně za vpádu křižáků roku 1468 byl zdejší dvorec vypálen a zůstal dlouho pustý. Ještě roku 1545 se uvádí pustý dvůr Chlumín. Stál pravděpodobně v místech stavení č. p. 3. Místem je vyvýšenina u bývalého rybníčku na severozápadě vsi.

Koprník

Tvrz se patrně nalézala ve východní části vsi. Sídlil v ní vladyka Oldřich z Koprníku. Rodina měla široké příbuzenstvo na Valečově, v panství Studénka, ale i v Polsku. Takovéto rozptýlení vyšší i nižší šlechty bylo v té době obvyklé. Vladyka Koprník konal pravděpodobně strážní službu na obchodní stezce, která tudy vedla. To dotvrzuje erb rodu Koprníků, muže se sekyrou, neboť to je erb stráže. Zde by snad mohlo být hledáno i odvození jména Koperník a snad i osady Koprník. Strážný s kopím či sekyrou měl totiž titul kopeník, tj. voják ozbrojený kopím. Další verzí názvu je odvození od rostliny koprníku štětinolistého, který zde kdysi hojně rostl.

Rodina z blíže neznámého důvodu opustila tvrz a vystěhovala se do Krakova v Polsku. A právě roku 1392 byl děd hvězdáře Mikoláše Koperníka zapsán do Krakovské městské kroniky a byl potvrzen jako řádný občan z Čech občanem Doubravou, který se z Čech přistěhoval do místa již dříve. Tomuto přistěhovalci se narodil syn Mikoláš, který roku 1462 přesídlil do Toruně. Zde si zařídil pekařství a narodil se mu syn Mikoláš, budoucí významný hvězdář. Je tedy s největší pravděpodobností možné, že Koprník je původním sídlem Koperníkova rodu.

Ves zpustla v době husitských válek. V 16. století zde byl pouhý rybník, který náležel k Valečovu. V roce 1592 zde stála pouze jedna obývaná usedlost, později byla ves obnovena.

Lítkovice

První doklad o zdejším statku je z roku 1363, kdy jsou doloženi první členové zemanského rodu jako podílníci kostelního práva ve Všeborsku. Tvrz doložena není, ani počet zdejších dvorů. Je doloženo, že Mikeš z Lítkovic prodal roku 1370 dvůr Heršovi z Valečova. Roku 1570 zakoupil zdejší poplužní dvůr Vilém Odkolek z Újezda. Původní poplužní dvůr se nachází na východní straně vsi, kde pak v jeho východní části stávalo sídlo.

Malobratřice

Obec byla od svého počátku rozdělena mezi několik vladyků. První písemná zmínka je k roku 1354, kdy vladykové z Malobratřic vybírají spolu se soleckými obyvateli kněze na Solec. Malobratřice byly několikrát spojeny a opět rozděleny (Horní a Dolní Malobratřice) minimálně mezi dva majitele. V roce 1716 koupil jednu část obce hrabě František Josef z Valdštejna a nedlouho po tomto roce kupuje, po smrti původních majitelů, i část druhou. Tím dochází k definitivnímu spojení obojích Malobratřic. K hraběcímu panství patří do roku 1945.

Násedlnice

První doklad o tvrzi je z roku 1398, kdy je připomínám Odkolek z Násedlnice, člen rodu Odkolků z Újezdce.

Násedlnické sídlo často měnilo majitele. V roce 1607 je zmiňován Jindřich Krsovský z Krsovic v Násedlnici a je patrné, že tato tvrz či mladší stavba tvrze tady stála až do počátku 17. století.

Středověká tvrz přímo v Násedlnici zřejmě nestála. Je možné, že se nacházela v blízkosti dnes existující samoty Žabokliky, tedy na malém chloumku jihovýchodně od samotné vsi. Tato tvrz měla nejspíš zaniknout ve válkách 15. století. Další místo, kam historici umisťují zdejší tvrz, je ostrov v zaniklém rybníce Volšáku. Dodnes je v protipovodňových mapách zakreslena oválná vyvýšenina, která mohla být ostrovem s tvrzí. Ve vsi měl patrně stávat zemanský dvorec s dřevěnou srubovou stavbou. Někde v prostoru dnešního dvora, snad na jeho západním nároží, stávalo mladší renesanční sídlo.

Solec

První zmínka o vsi se nachází v predikátu Všeslava ze Solce uváděného roku 1323. Zboží bylo patrně rozděleno na dvě části a stál zde alespoň jeden dvůr. O něco později vyrostla v Solci dřevěná tvrz, stávající na stráni proti kostelu. Zanikla již ve druhé polovině 15. století, snad v souvislosti s vpádem Lužičanů. Na přelomu 19. a 20. století patřil k Solci Soleček a Žantov. V roce 1900 zde byla postavena škola. V Solci byly tři hostince a také kupecký krám. V období mezi dvěma válkami zde působily vedle sebe tři společenské organizace. Nejstarším spolkem byl Sbor dobrovolných hasičů Solec, spolek divadelních ochotníků Havlíček a sdružení studujících ze Solce a okolí.

Významnou dominantou je kostel Nanebevzetí Panny Marie. Je situován na vyvýšenině, kterou od bývalé tvrze odděluje údolí, jímž prochází příjezdová cesta na náves. O starobylosti soleckého kostela svědčí i bohoslužebné předměty. V gotickém kostele byly i varhany, později převezené na hrad Valdštejn. Každoročně se zde koná (na počest svátku Panny Marie) tradiční mariánská pobožnost.

Soleček

První zmínka o vsi a tvrzi na Solečku je z roku 1380. Majitel byl Ješek Studl ze Solečka. Dominantou obce je budova bývalého dvora, v jehož areálu stávala ve středověku tvrz. Současný čtvercový dvůr byl vystavěn v místě staré tvrze v letech 1848 – 1850. Areál původní tvrze a dvora je zakreslen na první katastrální mapě Solečku z roku 1842. Posledním pozůstatkem původní tvrze je nádržka Kobýř, zdroj vody pro mlýn Pod Kobýří.

Srbsko

Vesnice, o níž první písemná zpráva je až z roku 1534, byla nejspíš pojmenována podle původu kolonistů, lužických Srbů, kteří ji na konci druhé přemyslovské (vnitrozemské) kolonizace založili. Dokládají to archeologické nálezy z posledních let, které posouvají vznik obce do 13. století. Zanikla však a byla znovu založena, to můžeme usuzovat podle přípony názvu – sko. Právě takto názvy zaniklých a znovuobnovených vesnic končí. Z obce zůstala pouze dvě hospodářství, která dala vzniknout obci nové.

Suhrovice

Ves byla součástí statku Soleček. K roku 1551 se uvádí sídlo Jana Lišky ze Suhrovic, kde pravděpodobně stával dvůr. O jeho podobě nebylo dosud nic zjištěno.

Těsně před Suhrovicemi ve směru od Kněžmosta (naproti rybníku), byly nalezeny v roce 1993 zlomky keramiky, které dokládají existenci sídliště v 5.–3. tisíciletí před naším letopočtem. O 10 let později zde bylo nalezeno několik kamenných nástrojů a štípaných pazourků. Tyto nálezy posoudil specialista na paleolit a podle něho by některé „pazourky" mohly náležet paleolitickým lovcům až z doby před 140 000 lety.

Úhelnice

První zpráva o Úhelnici je z roku 1395. V roce 1411 je odtud připomínán Petr ze Stakor a Úhelnice a tehdy je také připomínán dvůr. Doložena je účast Vrška z Úhelnice v roce 1440 na sněmu v Nymburce. V roce 1454 koupil Úhelnici Mikuláš Fricek z Daliměřic. Jeho potomek Zikmund při prodeji volenovického zboží (Valy) Radě města Mladé Boleslavi prodává i pusté dvory v Úhelnici. Sídlo se nedochovalo.

Žantov

Jedna verze říká, že Žantov nebo také Žandov, má svůj název podle písčité mokřiny, na které dolní část obce dodnes stojí. V kronice obce Solec je Žantov zvaný podle pánů Žantovských ze Žantova a na Nedakřevicích, kteří se zde v 16. století připomínají. Ves je doložena poprvé roku 1380, bratři Mikuláš a Jeniš ze Solečku zde vlastnili tři kmetcí dvory (selské statky). Další zmínka je z roku 1393, kdy po zřízení kaplanství v Bosni dostalo toto roční plat dvou kop grošů českých ze zdejších gruntů, patřících k Valečovu. Roku 1523 se poprvé připomíná mlýn, později zvaný Loučný. Obec nakonec přešla do majetku Vančurů z Řehnic k panství Soleček a po vymření rodové větve získali panství mnichovohradišťí Valdštejnové. Drželi je do roku 1945.

Přírodou Kněžmostska

Krajina oblasti sestává z pestré škály biotopů. K jedinečnosti přispívá i podnebí, které určuje klimatický předěl mezi teplejším a sušším Polabím a chladnějším a vlhčím podhůřím Jizerských hor. Zmíněné efekty, spolu se zdravým ovzduším i čistou vodou v potocích, se postaraly o pozoruhodnou druhovou rozmanitost flóry a fauny. A přestože je krajina i tady pod velkým tlakem, spolupráce s dotčenými subjekty v tématech ochrany přírody nejcennější partie zachovává.

A jak po celém Mladoboleslavsku, tak i zde schází odborné průzkumy přírodního bohatství, které by nepochybně ještě umocnily ona zatím obecnější hodnocení.

Není snad zážitkem při návštěvě listnatých lesů jihu regionu uvidět bílé květy vemeníků – silně vonících orchidejí? A v prostředí jiném

stanout proti vznešeně vyhlížející lilii zlatohlavé? Kde jen kousek dál v trouchu se rodí velcí brouci nosorožíci a v korunách dubů kolem hnízdí žluvy. Kde houbaři, když zaprší, chodí s nožíky otevřenými a potkávají takové vzácnosti, jako jsou ryzce a lišky.

Komu se nechce na houby, nechť vyrazí jinam. Lesopark Důně nabízí přehlídku starých odrůd ovocných stromů, výhledy do kraje a za slunného počasí i duhová křídla babočkovitých motýlů batolců. A taky květnatou louku s řadou lučních květů. Jeden z pohledů, který lavičky dopřávají, je zpátky na Kněžmost. Tedy nad Kněžmost. Prudkým spádem tam k potoku z výšky tří set metrů nad mořem padá Hrádek. Lesnatý hřbet pěkných stromů a tajemné historie odbíhá šíjí daleko na východ. Louky na jeho slunných svazích jsou barevné od jara do podzimu. Opustíme-li vrch na kamenném podkladu, kde půdní pokryv příliš nedrží, a sejdeme k vodě, objevíme bývalý rybník, přeměněný v tůň na Kněžmostce, jeden z nejcennějších ekosystémů regionu. Vodním květům vévodí stulíky, v olšině kvete zelená orchidej bradáček. Proti proudu, za nově vybudovanými rybníky, bychom našli další vzácnou květinu – ďáblík. Na dně potoka lze ještě i dnes vidět raky, v rybnících škeble. Kolem poletují ptačí rybaříci ledňáčci. Na bledule jsme si ale měli čas najít dřív, dávno odkvetly.

Kdo by chtěl vidět bažiny opravdové, musí zpět k rybníkům pod Kněžmostem. Do dnešní doby tam přežívají slati s vysokou hladinou spodní vody, na povrch pronikající temnými oky. Tam roste královna vodních květin vachta a v houpavých ostřicových stoličkách zpívá nádherný slavík modráček. Z dálek sem každého jara míří za rozmnožením stovky žab, zastihneme tu užovku i čolky. Rybníky hostí divoké husy, v louce hnízdí čápi a tančí jeřábi.

Dalším svérázným místem oblasti jsou svažité staré sady, prorostlé křovinami, s jižní expozicí. Cvrkají tu cvrčci, létají „svatojánci“, špačci rvou třešně o závod, hnízdí krutihlavi, ťuhýci, pěnice vlašská a zlatě kvete janovec. Vrčí zde za soumraku lelci a voní růže šípková.

Proti tomu stojí nedaleko teplotně odlišné skalní soutěsky se shluky dubů, bříz a babyk, s až kýčovitě působícím šeříkem při okraji. To aby bylo čím přivítat mistra slavíka, který sem stejně, jako na desítky míst jiných, pravidelně přilétá hnízdit.

Pozvánku, ve které jsem se nesnažil vyjmenovat a seřadit všechny zajímavosti, zakončím u aleje památných dubů. Stromy, které lemují hráz původního rybníku, pamatují tolik, že poskytnout jim ochranu bylo povinností a vzkazem příchozím. Že si vážíme přívětivosti krajiny – místa pro život.

Zpracoval: Kolektiv autorů